

ЯВНЫЙ И СКРЫТЫЙ ДУАЛИЗМ ИДЕНТИЧНОСТИ ЧЕЛОВЕКА В КОНТЕКСТЕ СУБСТАНЦИОНАЛЬНОГО ПОДХОДА

В. Ф. Калуга

Аннотация. В основу статьи положено исследование идей о природе человеческой субъективности и идентичности, исходя из субстанционального подхода к пониманию поднимаемого вопроса.

Ключевые слова: субъективность, идентичность, душа, субстанция, мышление

OVERT AND COVERT DUALISM OF HUMAN IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE SUBSTANTIAL APPROACH

V. Kaluha

Annotation. The article investigates reasons of the nature of man's subjectivity and identity. The substantial approach was taken as an base to understanding the Nature and the Universe.

Keywords: subjectivity, identity, soul, substance, thinking

УДК 101.1

АНТИЧНА ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ АКСІОЛОГІЇ

О.Д. ЛАУТА, кандидат філософських наук, доцент

В. О. ОМЕЛЬЧЕНКО, студент*

НУБІП України

E-mail: elena.lauta@gmail.com

Анотація. Проаналізовані погляди основних представників класичного періоду давньогрецької філософії та здійснена спроба визначити, який вплив на загальне становлення філософії як науки про людське буття здійснили давньогрецькі філософи. Розглядається питання, яким чином сучасне розуміння змісту філософії відрізняється від стародавнього тлумачення, зокрема, від поглядів представників класичного періоду давньогрецької філософії.

* Науковий керівник - кандидат філософських наук, доцент О. Д. Лаута

© О.Д. Лаута, В. О. Омельченко, 2016

Ключові слова: класичний період, давньогрецька філософія, Сократ, Платон, Арістотель

Погляд сучасних вчених щодо їхнього розуміння філософії залежить від того, як тлумачиться ними процес розвитку філософії як науки. На сьогоднішній день більшість науковців не погодяться з тим, що філософію слід розглядати, розуміти і вивчати, як одну з таких наук, як математика, фізика, економіка, історія тощо. На їхню думку філософія є окрема, самостійна наукова галузь духовної культури, яка знаходиться поряд із наукою, але, при цьому, принципово відрізняється від науки. Звичайно, філософія дуже тісно взаємодіє з наукою та має з нею багато перехрещень. Проте ніколи між ними не буває повного збігу. Філософія має свій власний предмет досліджень. Філософи розглядають, перш за все, «вічні проблеми» людства, якими «точні науки» не займаються (не здатні, бо не компетентні). Ці проблеми є світоглядними за своєю основою і постають перед людьми з того самого моменту, коли вони вперше почали мислити і замислюватися над такими філософськими питаннями, як: «що таке всесвіт і яка роль людини в ньому?», «чи має він межі?», «що таке людина, як вона виникла, чим вона відрізняється від інших тварин, яке її місце у природі, всесвіті?», «як відбувається пізнання всесвіту?», «що таке істина?» та інші. Всі ці питання є визначальними для будь-якого світогляду і потребують переважно філософської відповіді. Проблемне питання полягає в з'ясуванні чим сучасне розуміння змісту філософії відрізняється від стародавнього. Для відповіді на це питання з'ясуємо в чому ж суть, наприклад, класичного періоду давньогрецької філософії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації щодо сучасного розуміння змісту філософії та його відмінність від стародавнього тлумачення, зокрема, від поглядів представників класичного періоду давньогрецької філософії, зустрічається в роботах таких вчених, як В. А. Буслинського, П. І. Скрипки., І. Ф.Надольного, В. С.Горського.

Мета дослідження полягає у вивченні і аналізі класичного періоду давньогрецької філософії та з'ясуванні її впливу на загальне становлення філософії як науки про людське буття.

Залишаються актуальними і маловивченими такі питання щодо розвитку філософії:

- вплив поглядів представників класичного періоду давньогрецької філософії на сучасні філософські рухи і теорії;
- значення напрацювань давньогрецьких філософів для загального еволюційного розвитку людства.

Результати дослідження та їх обговорення. Давньогрецьку філософію іноді називають «античною філософією». Вона мала велике значення у розвитку європейської та світової філософії і не втратила свого значення аж до сьогодні. Слово «філософія» є грецьким за своїм походженням. Тому, коли кажуть «філософія», то мають на увазі саме грецьку (античну) філософію. В цьому немає нічого дивного, оскільки серед всіх цивілізацій Стародавнього Світу лише в Греції філософія одразу ж виокремилась в самостійну наукову галузь і стала надбанням культури всього людства [4, с. 34].

Першим представником ранньої класики по-праву вважають Сократа, який жив та навчав у Афінах. Існує думка, що сам Сократ не залишив ніяких своїх творів. Про його погляд на філософське вчення ми можемо дізнатися лише з творів його учнів Платона та Аристотеля. Сократ вважав, що природу (світобудову) людина не може пізнати, а пізнати вона може лише себе. Його вислів «Пізнай самого себе» дійшов і до наших часів, а для самого Сократа став девізом його філософії. Сократ вважав вищим завданням філософії, завданням пізнання світу – опанування мистецтвом жити. Сократ вважав, що тільки та людина може бути щасливою, яка має істинне знання, а істинним є не те, від чого людина отримує вигоду. Насправді для людини корисним є те, що вона може знати лише за наявності об'єктивно-значущої істини. А щоб здобути цю істину, людині слід вивчити саму себе, зануритися у глибину своєї душі. Людина має відшукати в своїй душі такі джерела, з яких вона може отримувати знання, а саме отримувати відповіді на вічні філософські питання про сенс життя. Сократ вважав, що у людині від самого початку її існування закладено непереборну потребу пізнавати багатоманітний оточуючий світ і себе саму як одну із найбільших загадок Всесвіту.

Перший представник еллінської класики вважав, що людина, яка тільки починає вивчати філософію, не здатна самостійно просуватися у пізнанні, – для цього їй потрібен вчитель. Сам Сократ часто виступав у ролі такого вчителя. Він казав, що його метод навчання схожий із діяльністю повитухи, яка приймає дитину у породіллі. Адже Сократ також допомагає людям народжувати істину. Отже, істину Сократ нікому не нав'язував, а своїми запитаннями лише підштовхував людей до того, щоб вони самі народжували цю істину у середині себе. Не даремно навіть у сучасній теорії навчання і виховання існує такий метод як «сократівська бесіда». Застосування цього методу навчання дозволяє вчителю підвести учнів до відкриття істини. За Сократом, людина не народилась злою, а якщо вона робить зло, то від незнання. Істинне знання сприяє виправленню людей, веде їх до добра, спонукає до добрих вчинків.

Але це повинно бути дійсно істинне знання, таке, яке є незалежним від поглядів окремої людини, її намірів, смаків, умов виховання тощо. Справжнє добро, справжня моральність не є, за Сократом, відносними поняттями, вони – універсальні і зберігають свою силу для всього людства [6, с. 123].

Послідовником та учнем Сократа був Платон. Його не безпідставно вважають одним з найвеличніших філософів усіх часів. Він є засновником європейської традиції об'єктивного ідеалізму. Це означає, що Платон вперше в європейській (грецькій) філософії вказав на ідеальний світ, який за своїм буттєвим статусом є вищим над світом матеріальним. За Платоном, всі матеріальні речі мають свої безтілесні першообрази – ідеї (трикутник, число, колір, звук, істина, добро, краса, тощо – все це ідеї). Їх існує велика кількість. Ці ідеї є досконалими та вічними. Матеріальні ж речі не можна вважати досконалими, вони лише схожі на свої ідеальні прообрази. Крім того, матеріальні речі не є вічними, вони виникають та зникають. Отже, існує два світи – ідеальний та матеріальний. Ідеальний світ складається з досконалих та безтілесних ідей. Його не можна сприймати органами відчуттів людини, а можна лише мислити. Матеріальний світ, навпаки, можна сприймати чуттєво, що ми й робимо кожної миті, бо він складається з речей матеріальних.

Людина належить до обох світів: її тіло матеріальне, а душа – ідеальна. Тіло смертне, але душа, оскільки вона є жителем ідеального світу, – безсмертна. Душа, перебуваючи в тілі, відчуває тяжіння до ідеального світу, і це для неї природно. До того, як душа кожної людини втілилась у її тіло, вона знаходилась у світі ідеальному; там вона сприймала досконалі ідеї цього світу безпосередньо. Але після втілення, після свого занурення у світ матеріальний, душа може лише згадувати про бачені раніше ідеї. Навколо себе вона знаходить різні предмети та явища, що деякою мірою бувають подібні до тих ідей, що їх раніше душа вже бачила. Так вона починає пригадувати ідеальний світ. Отже, за Платоном, пізнання – то є пригадування. Платон вважав, що ми всі були б безсилі у пізнанні навколишнього світу (природи, космосу), якщо не здатні були б за різноманіттям матеріальних речей відкривати їхні узагальнюючі ідеї. Завдяки цим ідеям, які є незмінними у вічності і тому залишаються істинними на всі часи, ми здатні долати відносність наших суб'єктивних точок зору і будувати свої переконання на істинах вічних (абсолютних). Найвища з цих ідей – то є ідея Блага. Вона є основоположною для всього сутнього, для всього людства. Тому ця ідея може бути названа Богом [6, с. 12].

Титаном класичного періоду античної філософії вважають Аристотеля – засновника наукової філософії, універсального та

наймогутнішого інтелекту Стародавньої Греції. Багато положень його попередників були критично проаналізовані. Аристотель виділив з них тільки раціональні зерна. Так, Аристотель піддав критиці вчення про вічні ідеї та ідеальний світ Платона. Він показав, що подвоєння світів (матеріальний світ, ідеальний світ) неминуче веде до нездоланих протиріч. Замість цього, Аристотель розробив своє вчення, основними поняттями якого є матерія (речовина) та форма (ідеальна фігура мислення, сила мислення). За Аристотелем, матерія та форма, якщо взяти їх окремо (абстрактно) є лише можливості (потенції) буття. Тільки у єдності, коли матерія набуває певного оформлення, а форма через матерію, у свою чергу, набуває конкретності, стає можливим дійсне існування окремих речей. Ці речі ми здатні сприймати нашими органами відчуттів. Але якщо перед нами постає задача пізнання цих речей, то нам від чуттєвого сприйняття необхідно переходити до раціонального мислення. Таке мислення можливе настільки, наскільки нам вдається узагальнювати наш чуттєвий досвід. В отриманому знанні ми фіксуємо загальні ознаки речей, а загальним в них є форма. Отже, знання про форму речей (у широкому розумінні цього поняття) складають основу наших теоретичних (наукових) знань. Ці знання є абстрактними. В той же час, пізнання окремих (конкретних) речей не є можливим, бо кожна з них неповторна у своїй унікальності і ця унікальність йде від тієї матерії, що наповнює собою відповідну форму. Отже, матерія пізнавання настільки, наскільки вона є оформленою. Чиста (неоформлена) матерія є, за Аристотелем, ніщо, лише потенція чимось бути, а не саме буття. Дійсності матерія набуває через з'єднання з формою [5, с. 88].

Аристотель вважав, що сутність людини краще за все розкривається у її суспільному (політичному) житті. Дуже важливо, зазначав стародавній філософ, як людина будує свої стосунки у сім'ї, яку роль вона (людина) відіграє у житті суспільства, держави. Аристотель, підкреслюючи це, називає (визначає) людину «*zoon politicon*», що означає «суспільна тварина». Як політик та економіст, Аристотель, на відміну від ідеаліста Платона, підходить до розгляду державного організму та соціально-економічних процесів у ньому вельми реалістично: політику не слід очікувати, коли складуться умови для розбудови ідеальної держави (як того хотів Платон), а треба, виходячи із наявних можливостей, знаходити оптимальний спосіб керівництва людьми – такими, якими вони є у дійсності. Особливу увагу політику слід приділяти справам фізичного та морального виховання молоді [5, с. 82].

Моральні чесноти людини Аристотель розглядає, як чесноти теоретичні та практичні. Наявність розуму відрізняє людину від

рослинного та тваринного світу. Саме у розумі знаходяться найвищі людські чесноти, бо розум є безсмертне «теоретичне мислення», що здійснює себе в осягненні істини. Істина, у свою чергу, є самоцінною і вільною від повсякденних життєвих потреб та сподівань людей. Отже, найвищі з моральних чеснот укорінені в розумі і, крім нього, нічому не підвладні. В той же час, практичні чесноти, під якими Аристотель розуміє позитивні якості характеру та вчинків людини, – ніколи не бувають повністю підконтрольні розумові. Тому у цій сфері життя, яку Аристотель називає етикою, слід керуватися правилом «золотої середини»: уникати крайнощів і триматися від них приблизно на рівній відстані. Аристотелем завершується еллінська філософська класика. Далі йде елліністичний період у розвитку давньогрецької філософії [4, с. 20].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що сучасне розуміння змісту філософії деякою мірою відрізняється від стародавнього («любов до мудрості чи наука про основи»), перш за все, своєю більшою конкретністю. Сьогодні філософію не плутають з наукою. І це не дивно, бо за 3 тис. років своєї історії і наука, і філософія встигла досягти певної зрілості. Тепер кажуть, що філософія – то є універсальний метод знаходження відповідей на основні питання про сенс людського буття. Крім того, якщо подивитися на філософію з іншого боку – як на результат духовних зусиль багатьох поколінь, то вона постане перед нами як всеохоплююче світоглядне знання (вчення), де містяться напрацьовані та апробовані варіанти розв'язання основних людських проблем («вічних проблем»). Ці визначені та зафіксовані у відповідних текстах варіанти рішень є результатом трьохтисячолітньої роботи найславетніших мислителів усіх цивілізованих суспільств світу. І це означає, що філософію можна розуміти не тільки як загальнолюдський метод пізнання та самоусвідомлення, але й як фундаментальне вчення (теорію) про всесвіт взагалі та про зміст і призначення людського існування у цьому всесвіті. Нам слід обов'язково пам'ятати, що філософія, як і наука, є принципово раціональною (логічно обгрунтованою) за своїм характером галуззю знань. Вона спирається суто на розум, нічого не приймає на віру, відштовхуючись лише від переконливих фактів та логічних доказів. Це радикально відсторонює її від містики, окультизму та релігії. Усяка справжня філософія (як стародавня, так і новітня) обов'язково повинна бути скарбницею мудрості, відкритою для всіх мислячих людей. Останнє залишається для філософії безсумнівним і в наші часи.

Список літератури

1. Буслинський В. А. Філософія : навч. посіб. для студ. і асп. вищ. навч. закл. / В. А. Буслинський, П. І. Скрипка, В. Ю. Алексєєв, Л. М. Кусок. Київ. славіст. ун-т. - К., 2002. - 315 с.
2. Горський В. С. Історія української філософії: курс лекцій. / В. С. Горський – К.: Наукова думка, 1997. – 286 с.
3. Лосев А. Ф. Дванадцять тезисов об античной культуре : [Електронний ресурс] / А.Ф. Лосев. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Losev/Losev_12Tezis.
4. Петрушенко В. Л. Філософія : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. / В. Л. Петрушенко. - 2-е видання, виправлене і доповнене. – Львів: «Новий світ-2000», 2002. – 544 с.
5. Філософія : навч. посіб. / За ред. І. Ф. Надольного. – 6-те вид., виправ. і доп. – К. : Вікар, 2006. – 534 с.
6. Філософія: підручник / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін.; за ред. Г. А. Заїченка та ін. – К.: Вища шк., 1995. – 456 с.

References

1. Buslynskyi, V. A. (2006). Filosofiia : Navch. posib. dlia stud. i asp. vyshch. navch. zakl. [Philosophy. Textbook for undergraduate and graduate students of higher educational institutions]. Slavist. un-t, 315.
2. Horskyi, V. S. (1997). Istoriia ukrainskoi filosofii: Kurs lektsii [History of Ukrainian Philosophy: Lectures]. Naukova dumka, 286.
3. Losev, A. F. Twelve tezysov about antychnoy culture. Available at:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Losev/Losev_12Tezis.
4. Petrushenko, V. L. (2002). Filosofiia : Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych zakladiv osvity III-IV rivniv akredytatsii [Philosophy: Textbook for students of higher educational institutions III-IV accreditation levels.]. «Novyi svit-2000», 544.
5. Nadolny, I. F. (2006). Filosofiia : Navchalnyi posibnyk [Philosophy. Tutorial]. Vikar, 534.
6. Zaichenko, H. A. (1995). Filosofiia: Pidruchnyk [Philosophy. Textbook]. Vyshcha shkola, 456.

АНТИЧНОЕ ФИЛОСОФСКОЕ НАСЛЕДИЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ СОВРЕМЕННОЙ АКСИОЛОГИИ

Е. Д. Лаута, В. А. Омельченко

Аннотация. Проанализированы взгляды основных представителей классического периода давнегреческой философии и сделана попытка определить какое влияние на общее становление философии как науки о человеческом бытии оказали древнегреческие философы.

Ключевые слова: классический период, давнегреческая философия, Сократ, Платон, Аристотель

ANCIENT PHILOSOPHICAL HERITAGE THROUGH MODERN AXIOLOGY

O. D. Laut, V. A. Omelchenko

Annotation. The analyzed looks of basic representatives of classic period of ancient Greek philosophy and realizable attempt to define what influence on the common becoming of philosophy as sciences about human life gave ancient Greeks philosophy. Except for it, a question is in-process examined, than the modern understanding of maintenance of philosophy differs from ancient interpretation, in particular from the looks of representatives of classic period of ancient Greek philosophy.

Keywords: classic period, ancient Greek philosophy, Socratic, Paton, Aristotle